

Elitna likovnost za svakoga

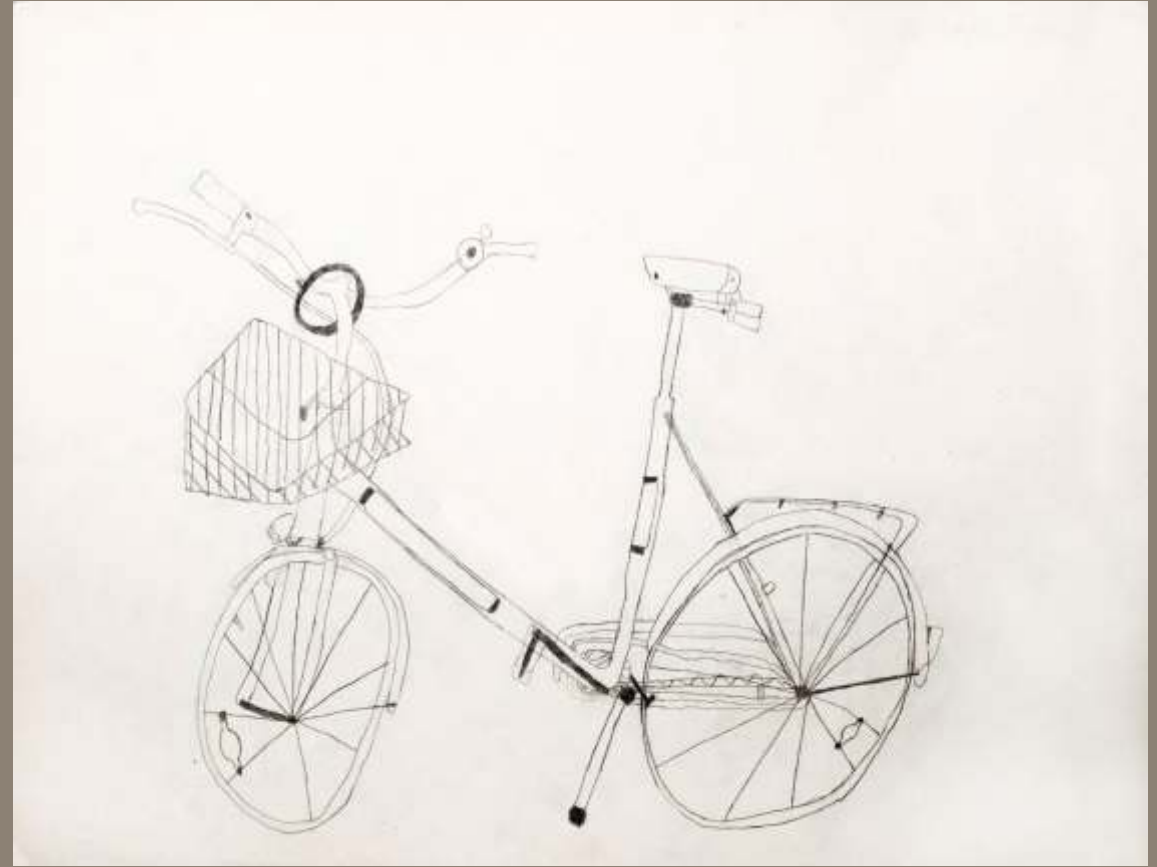
Osamdesetih godina prošlog stoljeća bilo mi je kao tada mladom slikaru i likovnom pedagogu izuzetno poticajno sudjelovati u novim promišljanjima metoda i ciljeva nastave Likovne kulture. Revolucionarnim su se tada činile inovacije u pristupu likovnoj pedagogiji. Inauguriranjem likovnog jezika kao ultimativnog odgojno-obrazovnog sadržaja nastojalo se prije svega postići svojevrsnu demokraciju u dječjem likovnom izrazu: promjenom težišta s motiva na likovni problem, osim talentiranih i drugi su dobili priliku da naprave odlične likovne radove.

Osim dobrih strana, ambiciozne promjene nastavnih planova s vremenom pokažu i svoje nedostatke. Ako ne u teoriji, onda u praksi. U tom smislu, inovacije u aktualnom kurikulumu nastale su dijelom kao reakcija na nastavnu praksu u kojoj je striktno provođenje naputaka iz programa prečesto umjesto kreativnim rezultiralo formalnim rješenjima. Iskusnim likovnim pedagogima zacijelo nije promaklo da je u starom nastavnom planu crtanje po promatranju u službi „likovnog jezika“, a u novom kurikulumu se kao disciplina i ne spominje. Ponajprije zbog uvriježene predrasude da su u tome privilegirani talentirani, a potom i zbog ideje o „slobodnom“ i „kreativnom“ likovnom izrazu.

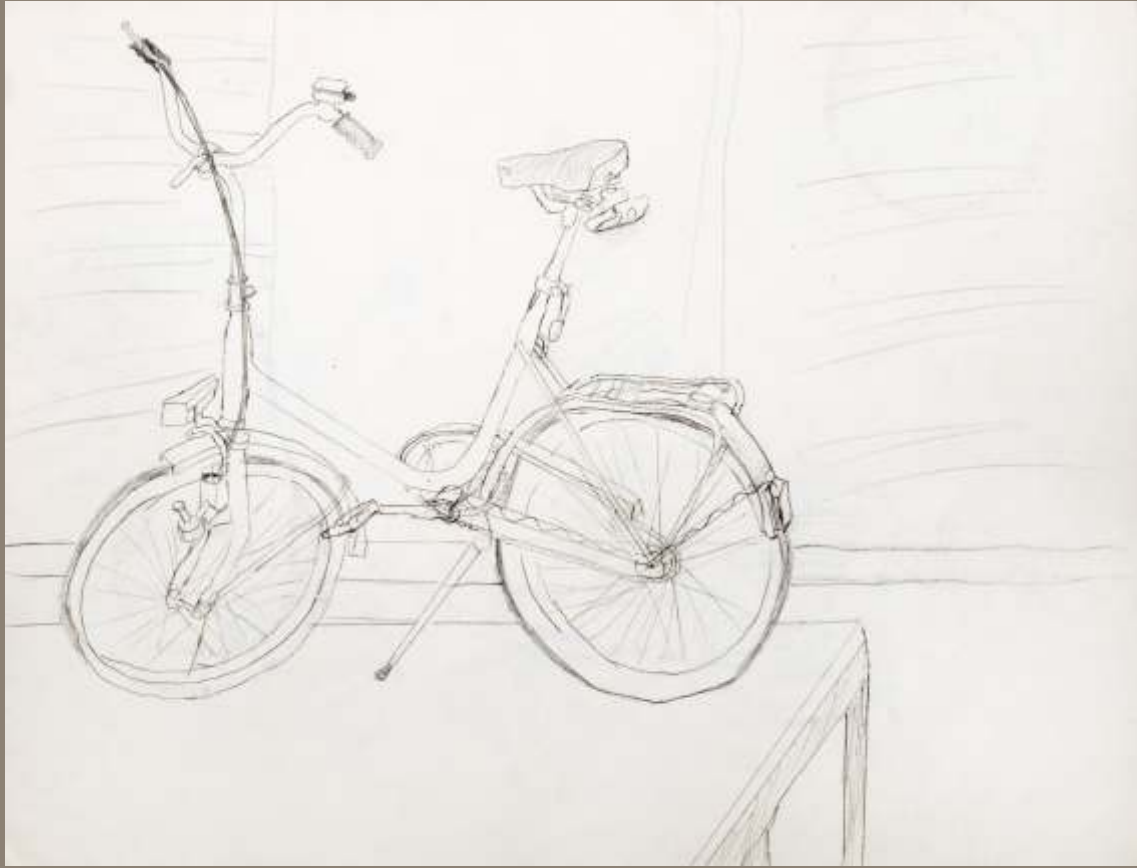
Kako se kreativnost i sloboda, ali i odgovornost razvijaju u procesu likovnog rada po promatranju, kako svaki učenik uz adekvatnu motivaciju pritom ima podjednake mogućnosti steći iskustvo putovanja svijetom likovnosti, nastojat će pokazati ova „retro“ izložba. Ova knjižica sadrži skraćeni i prilagođeni znanstveni rad koji sam pod naslovom **Metoda metafore u nastavi likovne kulture** napisao i objavio prije pet godina. Inauguriranjem „škole za život“, sada je još aktualniji. Izložene crteže napravili su učenici 7. razreda OŠ „Prečko“ gdje sam predavao Likovni odgoj kao mladi akademski slikar. Osim što je papir malo požutio, crteži nisu vremenom izgubili na vrijednosti. Štoviše, esej i izložba su poziv svim sudionicima u odgojno-obrazovnom procesu na promišljanje odgojno-obrazovnih vrijednosti već desetljećima zamrlog rada po promatranju.

Marijan Richter

Ovo (ni)je bicikl

Umjetnički, pa i svaki drugi kreativni rad većim dijelom ovisi o „unutarnjem pogledu“ – intuiciji. Iz **aporije** definicija i ustoličenih vrijednosti, stvaratelj, da bi stvarao, mora pronaći prolaz/izlaz (**poros**), mora iznaći svoj put/način (**meta-hodos**), vlastiti način za ulazak u motiv. Isto je s djetetom. Likovni pedagog – metodičar poput katalizatora u stvaralačkom procesu omogućava učeniku da pronađe svoj način i izraz, a taj je ujedno sredstvo za prevladavanje predrasuda o **izgledu** i aktiviranje djelatnog **pogleda**. Učenika se ne smije dovesti u iskušenje da simulira neku uvriježenu predodžbu o „znanju crtanja“ koja nije drugo nego podilaženje uvriježenim obrascima reprezentiranja i stereotipnim simbolima. Dobrom motivacijom učitelj će otkloniti strah od „neznanja“ kao i predrasude o „znanju“, te će učenika usmjeriti na likovni problem iz pozicije njegovog (djetetovog) vlastitog doživljaja. Usmjeravanjem pažnje na likovni problem, odabirom intrigantnog motiva i poticajnom metaforom učenici koji „ne znaju“ crtati mogu napraviti kreativnije radove od onih koji „znaju“ kako se crta.

Motivaciju učitelj artikulira tako da korištenjem adekvatne metafore upućuje na svojstva motiva (strukturu, karakter) kao i na svojstvenost materijala i postupaka. Ukoliko je metafora dobra, ona je neodoljiv poziv na igru u kojoj su pravila jednostavna i jasno postavljena, no tek inicijalno; potaknut usmjerenim asocijacijama učenik će izbjeći stereotipne predodžbe o izgledu stvari. Kad na kraju sata dobijemo inventivna likovna rješenja s osobnim (i osobitim) međusobno različitim interpretacijama istog motiva, u rasponu od talentiranih do onih koji „ne znaju crtati“, onda znači da je motivacija bila uspješna.

Kao primjer odabrali smo crtanje olovkom po promatranju. Cilj je ispričati likovnu priču čiji akteri će biti međuprostori. To znači da pažnja nije usmjerena prema vrijednostima linija, odnosima svijetla i sjene niti kvaliteti površine, nego na gradnju prostora crteža iščitavanjem međuodnosa i uočavanjem karaktera „pozitivnih“ i „negativnih“, otvorenih i zatvorenih likova. Zadatak nije rigidno postavljen, pa će se na kraju pokazati da vrijednosti linija, tekstura, tonskih modelacija itekako dolaze do izražaja. (Uvijek treba računati na višak, nusprodukt u rješavanju zadanog problema, kao i na grešku. U greški, ako je generirana kreativnim procesom, najčešće ima ponajviše likovnosti, originalnosti i slobode.) Motiv neka bude bicikl, po mogućnosti rabljeni stariji model, jer takav se ne nameće efektivnim dizajnom.

Cilj nije nacrtati bicikl, nego istražiti teren, upustiti se u šetnju vrhom olovke od jedne lokacije do druge i „dokumentarno“ zabilježiti zbivanja, počevši od najzanimljivijeg sklopa. Metaforom gradskog krajolika kao urbanističkog organizma pokrećemo proces opažanja i interpretiranja viđenog. Cijevi okvira vidimo kao široke ulice – avenije ili bulevare, krivulju bužira kočnice kao stazu u parku ili potok u predgrađu. Prazni prostor između okvira, pedale, blatobrana i gume kotača možemo čitati kao trg ili park, a lampu na prednjem blatobranu skupa s konstrukcijom prednje kočnice možemo vidjeti kao neki arhitektonski sklop – tvornički, bolnički kompleks i slično.

Crtačenje može biti **flaneurska** šetnja, a može biti i urbanističko planiranje, ili pak vrtlarsko uređivanje parcela u povrtnjaku ili parku. Prostor crteža može se shvatiti i kao teren na kojem se odvija sportska utakmica, ili kao krevet na kojem motiv poput spavača zauzima određeni položaj pri čemu tvori kompozicijsku cjelinu s ležajem - formatom papira. (Djeci ne treba otkriti da kompoziciju određuje i spavačev/crtačev san. Nešto od tog sna ionako određuje svaku kompoziciju ako je motiv doživljen i likovno proživljen.) Metoda postupnog osvajanja područja pogoduje razbijanju raznih predrasuda o crtačkoj (re)prezentaciji. Gradnja lik po lik, parcela po parcela, onemogućava da se npr. kotač prikaže shematski kao krug; neće biti potrebe ni za akribično nabranje žbica, zubaca, karika na lancu. U motivaciji je već anulirana mogućnost podilaženja predrasudama o „izgledu“.

Važno je istaknuti da se ne kreće od cjeline, od pojma o predmetu (bicikl kao prijevozno sredstvo itd.), nego baš obratno, polazište je detalj – likovni događaj, najintrigantnije mjesto po odabiru crtača. Djecu treba navesti da crtaju kao da prvi puta vide, kao da su sad progledali. Pogled se iskrcava na nepoznatom terenu, na nekoj lokaciji - detalju, a potom kreće u istraživanje područja. Svaka nova situacija uvjetovana je prethodnom, pa na kraju crtež funkcionira kao urbanistički sklop, kao mehanizam ili kao organizam: različiti dijelovi su međusobno uvjetovani i funkcionalno povezani. Sintaksa likovne rečenice nastala je prirodno, spontano, kao posljedica uranjanja u prostor motiva.

Određeni motivi, postupci, tehnike, a nadasve likovni problemi nisu zastarjeli. U ovim dječjim radovima razlike u temperamentu i izrazu, u vještini, nadarenosti te u intelektualnoj zrelosti došle su do izražaja bez oscilacija u kvaliteti. Učenici skromnijih likovnih mogućnosti napravili su podjednako zanimljive radove kao i oni talentirani. Konačni rezultat je začudan jer se crtež razvijao organski, bez opterećenja o završnom izgledu. Takav crtež ispunjava najviše kriterije likovnosti: **ekonomičnost** (nema suvišnih estetskih dodataka, potrošnje pažnje na slikovitost i „činovničko“ nabranje općih mjesta), **funkcionalnost** (svaki lik je kao u mehanizmu povezan s ostalima u realizaciji cjeline) i **ergonomičnost** (uvjerljivost likovnih realizacija je ishod osobnog angažmana i odgovornosti na planu izgradnje i uređenja sustava po mjeri crtača).

Ovim primjerima nastojalo se ukazati na metode poticanja opažanja i kreativnog izražavanja u radu po promatranju. Pored toga, nastojalo se istaknuti da ne postoji apriorna neposrednost. Tek posredovano metaforom kao sredstvom za prevladavanje predrasuda, crtačko izražavanje postaje osobno, kreativno i inventivno.

Ovdje prezentirani primjeri motivacije metaforom nisu recepti za direktnu primjenu, nego su izneseni s namjerom da potaknu s jedne strane na istraživanje metodičkih pristupa, a s druge strane da ukažu na (o)zbiljnost kreativne igre u kojoj su ravnopravni sudionici učitelji i učenici.

Svaki od ovih crteža je jedna utakmica. Prijenos „uživo“ je na izložbi i u katalogu. Likovni navijači pozvani su da uživaju u igri. Ima u njoj sjajnih driblinga, dodavanja, obrana ali i postignutih golova.

Marijan Richter rođen je 1957. u Zagrebu. Studirao je na Akademiji likovnih umjetnosti i na Muzičkoj akademiji sveučilišta u Zagrebu. Diplomirao je slikarstvo 2013. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu gdje je obranio doktorsku disertaciju s temom Slika između izgleda i pogleda 2013. godine.

Realizirao je preko osamdeset izložbi do čega četrdesetak samostalnih. O njegovom radu snimljeno je nekoliko televizijskih priloga (Slikanje fotografije, TV izložba).

Monografiju RICHTER objavio je ArTresor uz financijsku podršku Ministarstva kulture 2012. godine. Knjigu Marijana Richtera Slika između izgleda i pogleda objavio je također ArTresor uz financijsku potporu Ministarstva znanosti 2016. godine.

Kao predstavnik kulture Republike Hrvatske boravio je 2017. godine na rezidenciji u Cité des arts u Parizu gdje je u atelieru Croatie realizirao dvije izložbe pod nazivom La peinture entre image et regard. Na rezidenciji u Leipzigu boravio je tijekom kolovoza i rujna 2019. godine.

Sudjeluje na međunarodnim simpozijima o umjetnosti i likovnoj pedagogiji. Objavljuje znanstvene radove i eseje iz područja umjetnosti i likovne pedagogije. Izvanredni je profesor na Odjelu za nastavničke studije u Gospiću Sveučilišta u Zadru.

Marijan Richter slika, piše, uči buduće učitelje u Gospiću i djeluje kao misionar likovnosti gdje god ima priliku.

Katalog: Ovo (ni)je bicikl

Izdavač: Likovna udruga Lika, A. Mihanovića 6, Gospić

Galerija LU

Za izdavača: Nikica Jelić

Urednik kataloga: Marijan Richter

Predgovor: Marijan Richter

Dizajn i priprema za tisak: Nikica Jelić

Organizacija i postav izložbe: Nikica Jelić, Marijan Richter

Naklada: 100 komada

Tisak: Ispis d.o.o.

izdanje: 2020. godina

